

А. Кожевников,
адвокат

УДОСКОНАЛЕННЯ ПРАВОВИХ ТА ОРГАНІЗАЦІЙНИХ ЗАСАД ВИЗНАЧЕННЯ ПІДВІДОМЧОСТІ ПРИ РОЗГЛЯДІ ПУБЛІЧНО-ПРАВОВИХ СПОРІВ АДМІНІСТРАТИВНИМИ СУДАМИ

Постановка проблеми. Для забезпечення повноцінної системи адміністративного судочинства в нашій країні необхідно провести масштабну реформу, яка включає формулювання загальної концепції, визначення обсягу адміністративної юрисдикції, розробку і прийняття комплексу законів, впровадження нових процедур та створення системи кваліфікованих судових кадрів. Цей процес не може обмежуватись одно-разовими заходами.

Інститут адміністративного судочинства має функціонувати як ефективний механізм судового контролю за діями і рішеннями виконавчої влади, включаючи органи державного управління, посадових осіб та державних службовців. Він повинен ефективно захищати права і свободи людини і громадянина, спираючись на передові європейські практики. Стаття присвячено розгляду можливих шляхів вдосконалення функціонування адміністративного судочинства в Україні.

При розгляді напрямків розвитку адміністративного судочинства варто зазначити, що, незважаючи на високу оцінку законодавчого впровадження та ефективного функціонування інституту адміністративної юстиції в Україні, а також здобутки судової практики, час від часу виникають питання щодо підвідомчості та належності певних категорій справ до юрисдикції адміністративних судів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання удосконалення організаційно-правових засад визначення підвідомчості адміністративних справ судами, як складова частина дослідження адміністративного судочинства, були частково розглянуті у працях провідних вчених-адміністративістів таких, як О. М. Бандурка, В. М. Бевзенко, Ю. П. Битяк, Е. Ф. Демський, С. В. Ківалов, В. К. Колпаков, І. Б. Коліушко, В. П. Кононець, Т. О. Коломощ, А. Т. Комзюк, О. В. Кузьменко, Р. О. Куйбіда, Т. П. Мінка, Р. В. Миронюк, Р. С. Мельник, О. М. Пасенюк, Ю. С. Педько, О. П. Рябенко, М. І. Смокович, М. М. Тищенко та інші. Водночас в українській правовій системі продовжуються пошуки оптимальної моделі адміністративного судочинства, де проблема визначення підвідомчості займає одне з ключових місць, оскільки безпосередньо стосується доступності правосуддя.

Метою статті є дослідження та аналіз правових і організаційних засад визначення підвідомчості публічно-правових спорів при розгляді адміністративними судами, а також розробка рекомендацій щодо їх удосконалення.

Виклад основного матеріалу. Кожен орган адміністративної юрисдикції діє у суворо визначених законом рамках та в межах своєї компетенції. Тому, при надходженні

конкретної юридичної справи, першочерговим завданням цього органу є встановлення наявності компетенції для її розгляду. У разі відсутності у органу адміністративної судової юрисдикції необхідної компетенції, прийняте ним рішення або вчинена дія не можуть визнаватися законними. Таким чином, питання компетенції є принципово важливим.

Статтею 19 Кодексу адміністративного судочинства визначено справи, на які поширюється юрисдикція адміністративних судів:

«1. Юрисдикція адміністративних судів поширюється на справи у публічно-правових спорах, зокрема:

1) спорах фізичних чи юридичних осіб із суб'єктом владних повноважень щодо оскарження його рішень (нормативно-правових актів чи індивідуальних актів), дій чи бездіяльності, крім випадків, коли для розгляду таких спорів законом встановлено інший порядок судового провадження;

1-1) спорах адміністратора за випуском облігацій, який діє в інтересах власників облігацій відповідно до положень Закону України «Про ринки капіталу та організовані товарні ринки», із суб'єктом владних повноважень щодо оскарження його рішень (нормативно-правових актів чи правових актів індивідуальної дії), дій чи бездіяльності;

2) спорах з приводу прийняття громадян на публічну службу, її проходження, звільнення з публічної служби;

3) спорах між суб'єктами владних повноважень з приводу реалізації їхньої компетенції у сфері управління, у тому числі делегованих повноважень;

4) спорах, що виникають з приводу укладання, виконання, припинення, скасування чи визнання нечинними адміністративних договорів;

5) за зверненням суб'єкта владних повноважень у випадках, коли право звернення до суду для вирішення публічно-правового спору надано такому суб'єкту законом;

6) спорах щодо правовідносин, пов'язаних з виборчим процесом чи процесом референдуму;

7) спорах фізичних чи юридичних осіб із розпорядником публічної інформації щодо оскарження його рішень, дій чи бездіяльності у частині доступу до публічної інформації;

8) спорах щодо вилучення або примусового відчуження майна для суспільних потреб чи з мотивів суспільної необхідності;

9) спорах щодо оскарження рішень атестаційних, конкурсних, медико-соціальних експертних комісій та інших подібних органів, рішення яких є обов'язковими для органів державної влади, органів місцевого самоврядування, інших осіб;

10) спорах щодо формування складу державних органів, органів місцевого самоврядування, обрання, призначення, звільнення їх посадових осіб;

11) спорах фізичних чи юридичних осіб щодо оскарження рішень, дій або бездіяльності державного замовника у правовідносинах, що виникли на підставі Закону України «Про оборонні закупівлі», крім спорів, пов'язаних із укладенням державного контракту (договору) про закупівлю з переможцем спрощених торгів із застосуванням електронної системи закупівель, а також зміною, розірванням і виконанням державних контрактів (договорів) про закупівлю;

12) спорах щодо оскарження рішень, дій чи бездіяльності органів охорони державного кордону у справах про правопорушення, передбачені Законом України «Про відповідальність перевізників під час здійснення міжнародних пасажирських перевезень»;

13) спорах щодо оскарження рішень Національної комісії з реабілітації у правовідносинах, що виникли на підставі Закону України «Про реабілітацію жертв репресій комуністичного тоталітарного режиму 1917–1991 років»;

14) спорах із суб'єктами владних повноважень з приводу проведення аналізу ефективності здійснення державно-приватного партнерства;

15) спорах, що виникають у зв'язку з оголошенням, проведенням та/або визначенням результатів конкурсу з визначення приватного партнера та концесійного конкурсу;

16) спорах щодо здійснення державного регулювання, нагляду і контролю у сфері медіа» [1].

В теорії адміністративного процесуального права термін «компетенція» вживається у вузькому значенні, тобто у значенні кола основних повноважень. Відповідно, «компетентний суд» в адміністративному судочинстві – це суд, який має повноваження на розгляд визначених законом категорій юридичних справ, що виникають у сфері публічно-правових спорів [2].

Також, варто відзначити важливість забезпечення компетенції адміністративних судів, що є ключовим фактором для ефективного функціонування системи адміністративного судочинства. Визначення та дотримання меж компетенції сприяє належному вирішенню публічно-правових спорів і забезпечує захист прав та інтересів громадян.

Для удосконалення адміністративного судочинства в Україні необхідно розробити та впровадити комплекс заходів, спрямованих на чітко окреслення компетенцій адміністративних судів. Перш за все, важливо удосконалити законодавчу базу. Це передбачає розробку та прийняття нових нормативно-правових актів, які б чітко визначали межі компетенції адміністративних судів. Такі заходи допоможуть уникнути правових колізій та розбіжностей у судовій практиці.

Оптимізація судової практики є одним важливим кроком розбудови адміністративної юстиції. Впровадження єдиних стандартів та рекомендацій щодо розгляду адміністративних справ допоможе забезпечити єдність

судової практики та сприятиме справедливому розгляду справ. Зазначене дозволить уникнути суперечностей у судових рішеннях та підвищить рівень довіри до судової системи. Забезпечення доступності правосуддя також є ключовим елементом удосконалення адміністративного судочинства. Створення умов для швидкого та зручного доступу громадян до адміністративних судів, зокрема шляхом розвитку електронного судочинства та спрощення процедур подання позовів, зробить судову систему більш відкритою та доступною для всіх.

Нарешті, вивчення та впровадження найкращих європейських та світових практик у сфері адміністративного судочинства дозволить підвищити ефективність та прозорість діяльності адміністративних судів в Україні. Міжнародне співробітництво допоможе запозичити корисний досвід та адаптувати його до українських реалій, що сприятиме подальшому розвитку судової системи [3].

Таким чином, удосконалення системи адміністративного судочинства є багатограним процесом, що потребує скоординованих зусиль на законодавчому, судовому та практичному рівнях. Лише за умов комплексного підходу можна досягти високого рівня ефективності адміністративного правосуддя, що відповідатиме сучасним викликам та стандартам правової держави.

У певний момент у юридичній науці з'явилися дві основні точки зору на поняття «підвідомчість». Перша точка зору визначає підвідомчість як коло справ, які належать до відання певного органу. Друга точка зору розглядає підвідомчість як властивість справ, через яку вони підлягають розгляду конкретними органами [4].

Коло справ, яке віднесено законом до юрисдикції певного органу, інакше кажучи, профільні повноваження цього органу, визначає його компетенцію у вузькому сенсі. Відповідно, праві ті науковці, які вважають під-

відомчість властивістю юридичних справ. Ця властивість вимагає вирішення юридичної справи, що дозволяє віднести її до компетенції одного з органів адміністративної юрисдикції. Щодо судів, підвідомчість справи визначається як властивість, що потребує вирішення, і є необхідною для віднесення справи до компетенції конкретного суду [5, с. 12–17].

Підвідомчість конкретної юридичної справи визначається двома критеріями: суб'єктивним складом учасників правовідносин, з яких виникла справа, та сферою цих правовідносин. Підсудність, у свою чергу, розглядається як різновид підвідомчості, стосовно судів однієї судової системи. Якщо підвідомчість визначає, яка система судів має право розглядати справу, то підсудність конкретизує, який саме суд у цій системі є компетентним.

На жаль, часто трапляються випадки, коли місцеві загальні та адміністративні суди відмовляють позивачам у відкритті проваджень або закривають такі провадження, що фактично позбавляє їх права на судовий захист, гарантований Конституцією України. Ці ситуації викликають обурення як у суспільстві, так і в окремих осіб.

На нашу думку, Верховний Суд повинен підготувати та прийняти постанову, яка надасть детальні роз'яснення щодо питань підвідомчості та узагальнить відповідну судову практику. Це допоможе зменшити кількість випадків необґрунтованих відмов у відкритті проваджень та забезпечити більш ефективний судовий захист прав громадян [6, с. 438–454].

Таке роз'яснення від Верховного Суду має охоплювати кілька ключових аспектів. Насамперед, необхідно чітко визначити критерії підвідомчості та підсудності. Розробка однозначних критеріїв сприятиме уникненню правових колізій та забезпечить єдність правозастосування. Важливо також привести чинне законодавство у від-

повідність з новими роз'ясненнями, щоб уникнути суперечностей та дублювання норм.

Окрім цього, варто розробити типові ситуації та приклади, які допоможуть сторонам процесу і суддям правильно застосовувати правила підвідомчості та підсудності у практичній діяльності. Це стане своєрідним дороговказом у складних випадках та сприятиме підвищенню якості судових рішень.

Підвищення обізнаності суддів та адвокатів є ще одним важливим кроком. Проведення навчальних програм та семінарів з метою роз'яснення нових підходів до підвідомчості та підсудності сприятиме підвищенню професійного рівня і зниженню кількості помилкових рішень.

Також важливо використовувати інформаційні технології. Впровадження електронних систем для автоматичного визначення підвідомчості та підсудності справ на основі закладених критеріїв зменшить суб'єктивний фактор у прийнятті рішень. Це дозволить зробити процес визначення підсудності більш прозорим і ефективним. Регулярний моніторинг і аналіз судової практики допоможе виявляти проблемні аспекти та вдосконалювати рекомендації та роз'яснення. Це сприятиме підвищенню ефективності судової системи, забезпеченню справедливого розгляду справ та зміцненню довіри громадян до правосуддя.

Запровадження вищезазначених заходів забезпечить знизити навантаження на суди, усунути зайві затримки в розгляді справ та забезпечити своєчасний і якісний захист прав громадян. Відповідний підхід до питань підвідомчості та підсудності стане важливим кроком на шляху до вдосконалення судової системи України та підвищення її відповідності європейським стандартам правосуддя.

На сьогоднішній день система адміністративного судочинства в Україні стикається з низкою перешкод. Однією з них є надмірне наван-

таження на суддів адміністративних судів. Крім того, віддаленість адміністративних судів від певних груп населення створює додаткові труднощі. Також важливими факторами, що перешкоджають розвитку системи, є формалізм і висока вартість судових процесів [7, с. 200–202].

Проте існують і стимули, які можуть сприяти розвитку доступності адміністративного судочинства. Важливим є забезпечення права особи звертатися до адміністративного суду для відкриття провадження по справі. Територіально зважене розміщення органів адміністративного судочинства також сприятиме підвищенню доступності. Ліквідація матеріальних перешкод, таких як судові витрати та витрати на правову допомогу, є ще одним важливим кроком у цьому напрямку. Крім того, необхідно утверджувати судові процедури, що забезпечують можливості для безпосереднього здійснення особами своїх процесуальних прав у судовій інстанції. Це включає створення умов для особистої участі в судових засіданнях, надання перекладацьких послуг тощо.

Ще одним важливим чинником розвитку адміністративного судочинства в Україні є імплементація в процесуальне законодавство ключових засад Конституції України щодо судового захисту прав і свобод особи. Найголовніше – забезпечення ефективної реалізації цих положень. Ефективна реалізація державою принципу територіальності є важливим аспектом розвитку адміністративного судочинства. Цей принцип передбачає зручне розміщення адміністративних судів, щоб вони були доступними для населення. Водночас, особливістю адміністративного судочинства є необхідність захисту судів від впливу суб'єктів владних повноважень.

На сьогоднішній день система органів адміністративного судочинства в Україні має певні недоліки. Зокрема, у кожній області є лише один окружний адміністративний

суд, що обмежує доступ до правосуддя для осіб з віддалених районів. Тому система адміністративних судів потребує реформування, яке б передбачало їх максимальне територіальне наближення до населення.

Таке реформування дозволить забезпечити більш рівномірний доступ громадян до правосуддя та зменшити навантаження на існуючі суди, що, у свою чергу, підвищить ефективність та оперативність розгляду адміністративних справ. Окрім того, наближення судів до населення сприятиме зменшенню витрат на транспорт та час, що громадяни витрачають на подання позовів та участь у судових засіданнях.

Іншим важливим аспектом є створення умов для незалежності адміністративних судів. Захист суддів від впливу та тиску з боку суб'єктів владних повноважень є критично важливим для забезпечення об'єктивного та неупередженого правосуддя. Для цього необхідно вжити заходів, що забезпечать безпеку та автономію суддів, а також посилити відповідальність за спроби втручання у їх діяльність [8, с. 32–35].

Також слід звернути увагу на впровадження сучасних технологій в адміністративне судочинство. Розвиток електронного судочинства, включаючи можливість подання позовів та інших документів онлайн, проведення відеоконференцій та створення електронних баз даних, значно спростить процеси та зробить їх більш прозорими та доступними для громадян.

На завершення, комплексний підхід до реформування системи адміністративного судочинства, що включатиме територіальне наближення судів до населення, забезпечення їх незалежності та впровадження сучасних технологій, сприятиме покращенню якості та доступності правосуддя в Україні. Це допоможе не лише підвищити довіру громадян до судової системи, але й зміцнити правову державу в цілому.

Висновки. Удосконалення правових та організаційних засад підвідомчості публічно-правових спорів при розгляді адміністративними судами є критично важливим для підвищення ефективності та справедливості судочинства в Україні. Проведене дослідження дозволяє зробити кілька ключових висновків.

По-перше, необхідно забезпечити чітке та однозначне визначення підвідомчості публічно-правових спорів, що зменшить кількість правових колізій та забезпечить стабільність судової практики. Для цього слід удосконалити нормативно-правову базу, зокрема через розробку та прийняття нових законодавчих актів, які регламентуватимуть компетенцію адміністративних судів у цій сфері.

По-друге, важливим аспектом є підвищення кваліфікації суддів адміністративних судів. Регулярне проведення навчальних семінарів та тренінгів дозволить суддям бути обізнаними з новітніми змінами у законодавстві та кращими практиками розгляду публічно-правових спорів. Це сприятиме підвищенню професійного рівня суддів та якості прийнятих ними рішень.

По-третє, оптимізація судової практики через впровадження єдиних стандартів та рекомендацій щодо розгляду адміністративних справ допоможе забезпечити єдність та передбачуваність судових рішень. Це сприятиме підвищенню довіри громадян до судової системи та зміцненню правової держави.

По-четверте, створення умов для доступності правосуддя є невід'ємною складовою реформування системи адміністративного судочинства. Розвиток електронного судочинства, спрощення процедур подання позовів та забезпечення можливості для особистої участі громадян у судових процесах зробить правосуддя більш доступним та зручним для всіх верств населення.

Нарешті, інтеграція найкращих європейських та світових практик у сфері адміністративного судочинства, а також забезпечення захисту суддів від впливу суб'єктів владних повноважень є ключовими факторами, що сприятимуть розвитку системи адміністративного судочинства в Україні.

У цілому, комплексний підхід до удосконалення правових та організаційних засад підвідомчості публічно-правових спорів при розгляді адміністративними судами сприятиме підвищенню ефективності, доступності та справедливості правосуддя в Україні.

Наукова стаття присвячена дослідженню питання удосконалення правових та організаційних засад визначення підвідомчості при розгляді публічно-правових спорів адміністративними судами. У фокусі статті – аналіз існуючих правових положень та концепцій, щодо визначення підвідомчості адміністративних справ, а також ідентифікація основних проблем, що виникають у цій сфері. Стаття має на меті розробку рекомендацій щодо поліпшення правового регулювання та організаційних механізмів, які забезпечать більш ефективний та справедливий розгляд публічно-правових спорів.

У статті констатується, що нинішня система визначення підвідомчості публічно-правових спорів має низку суттєвих недоліків. Зокрема, існує значна кількість правових колізій та неузгодженостей, які ускладнюють процес судового розгляду та призводять до затягування справ. Також відзначається недостатня територіальна доступність адміністративних судів для громадян, особливо для тих, хто проживає у віддалених районах, що значно обмежує їхній доступ до правосуддя.

Обґрунтовується позиція, що для підвищення ефективності

адміністративного судочинства необхідно здійснити комплексні реформи. Вони мають включати чітке визначення підвідомчості публічно-правових спорів у законодавстві, що дозволить уникнути правових колізій. Крім того, важливо запровадити сучасні технології в судовий процес, зокрема електронне судочинство, що спростить доступ до правосуддя. Підвищення кваліфікації суддів через регулярні тренінги та семінари також є необхідним для забезпечення належного рівня професійної компетентності.

Робиться висновок, що удосконалення правових та організаційних засад визначення підвідомчості при розгляді публічно-правових спорів адміністративними судами сприятиме підвищенню ефективності та справедливості правосуддя в Україні. Зокрема, реформування нормативно-правової бази, оптимізація судової практики, а також покращення доступності правосуддя через розвиток електронного судочинства забезпечать більш якісний та оперативний розгляд справ. Це, в свою чергу, зміцнить довіру громадян до судової системи та сприятиме утвердженню правової держави.

Ключові слова: адміністративне судочинство, підвідомчість, публічно-правові спори, правові реформи, доступність правосуддя, адміністративний процес.

Kozhevnykov A. Improvement of the legal and organizational basis for determining jurisdiction in the consideration of public law disputes by administrative courts

The scientific article is devoted to the study of improving the legal and organizational basis for determining jurisdiction in the consideration of public law disputes by administrative courts. The article focuses on the analysis of existing legal provisions

and concepts for determining the jurisdiction of administrative cases, as well as identifying the main problems that arise in this area. The article aims to develop recommendations for improving legal regulation and organizational mechanisms that will ensure more effective and fair consideration of public law disputes.

The article states that the current system for determining the jurisdiction of public law disputes has a number of significant shortcomings. In particular, there are a significant number of legal conflicts and inconsistencies that complicate the judicial process and lead to delays in cases. There is also a lack of territorial accessibility of administrative courts for citizens, especially for those who live in remote areas, which significantly restricts their access to justice.

The article substantiates the position that comprehensive reforms should be implemented to improve the efficiency of administrative proceedings. They should include a clear definition of the jurisdiction of public law disputes in the legislation, which will avoid legal conflicts. In addition, it is important to introduce modern technologies in the judicial process, in particular electronic legal proceedings, which will simplify access to justice. Professional development of judges through regular trainings and seminars is also necessary to ensure an appropriate level of professional competence.

It is concluded that improving the legal and organizational basis for determining jurisdiction in the consideration of public law disputes by administrative courts will contribute to improving the efficiency and fairness of justice in Ukraine. In particular, the reform of the regulatory framework, optimization of judicial practice, as well as improving the availability of justice through the development of electronic legal proceedings will ensure better and faster

consideration of cases. This, in turn, will strengthen citizens' confidence in the judicial system and contribute to the establishment of the rule of law.

Key words: administrative proceedings, jurisdiction, public law disputes, legal reforms, accessibility of Justice, administrative process.

Література

1. Кодекс адміністративного судочинства України: Закон України від 06.07.2005 р. Відомості Верховної Ради України. 2005. № 35-36, № 37. Ст. 446.
2. Пчелін В. Б. Організація адміністративного судочинства України: правові засади : монографія. Харків: Усправі, 2017. 488 с.
3. Брацук І. З. Теоретико-правові засади імплементації права Європейського Союзу в національне право держав-членів : монографія / за наук, ред. проф. М.М. Микієвича. Львів : ЛНУ імені Івана Франка, 2016. 230 с.
4. Адміністративне судочинство України: теорія та практика: монографія / кол. авт.: за заг. ред. О.М. Нечитайла. К. : ВАІТЕ, 2015. 288 с.
5. Кононець В. П. Аналіз суддівської практики щодо застосування технічних приладів та технічних засобів органами поліції в рамках адміністративних проваджень. Міжнародний науковий журнал «Інтернаука». Серія: «Юридичні науки». 2018. № 1. С. 12–17.
6. Ilchenko O., Brusakova O., Burchenko Y., Yaroshenko A., Bagan Y. The role of a defence industry in the system of national security: a case study. *Entrepreneurship and Sustainability Issues*. 2021. № 8. 438–454.
7. Бліхар М., Чубай А. Проблеми та основні напрями удосконалення діяльності адміністративних судів у системі державних органів України. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2023. № 5. С. 200–202.
8. Кононець В. П. Роль Європейського Суду з Прав Людини у контролі за виконанням судових рішень органами публічної адміністрації в Україні. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. Сер.: Юриспруденція. 2020. № 44. С. 32–35.

